

İLLET-İ TAMME

“Bir şeyin meydana gelmesi için gerekli bütün şartların eksiksiz olarak bulunması.”

“Bir şey vâcib olmazsa, vücuda gelmez. Yani, illet-i tâmme bulunacak; sonra vücuda gelebilir. İlet-i tâmme ise; ma'lulü, bizzarure ve bilvücub iktiza ediyor. O vakit ihtiyar kalmaz.” Sözlür

İlet-i tâmme, bir şeyin meydana gelmesi için gereken bütün şartların eksiksiz olarak bulunması demektir. Böyle bir durumda o şey (ma'lul) mutlaka meydana gelir. Bir başka ifadeyle, o şeyin meydana gelmesi vacip olur.

Meselâ, görme fiilinin gerçekleşmesi için göz olmalı, görür hâlde bulunmalı, ayrıca ışık da olmalıdır. Ama bunlar yeterli değildir. Yani bunlarla illet-i tamme vücut bulmaz. Bir de kulun görmeyi irade etmesi ve bu maksatla gözünü açması gerekmektedir. Eğer bu şart da gerçekleşirse görme kesin olarak meydana gelir.

Demek ki, ihtiyarî bir fiilin, yani kulun tercihine bırakılan bir işin yaratılmasında kulun o fiile meyli de gereklidir; ancak o takdirde illet-i tamme söz konusu olur.

Izdırarî fiillerde durum böyle değildir. Allah bir şeyi yaratmak dilediğinde, “ona ‘ol!’ der; o da oluverir.” Zira oluş için gerekli şartlar tamamdır, illet-i tamme vücut bulmuştur.